

меморандумів між освітніми закладами та фармацевтичними компаніями відкриває можливості для проведення спільних досліджень і виробничих практик; участь у міждисциплінарних дослідницьких командах розвиває навички командної роботи, комунікації та обміну ідеями; залучення студентів до міжнародних проєктів або стажувань відкриває доступ до новітніх технологій, дослідницьких платформ і глобального наукового досвіду, що підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Ці шляхи дозволяють майбутнім фармацевтам розвивати свою дослідницьку компетентність, поглиблюючи знання і вміння, необхідні для адаптації до сучасних викликів у фармацевтичній галузі. Дослідницька компетентність включає здатність фармацевтів до критичного аналізу наукової інформації, ефективного використання великих обсягів даних та сучасних інструментів для моніторингу пацієнтів і вибору оптимальних терапевтичних стратегій. Отже, дослідницька компетентність є основою для вдосконалення якості лікування, забезпечення безпеки пацієнтів та розвитку нових лікарських засобів.

DOI: 10.51587/9798-9917-51902-2025-021-116-122

ШОСТАК Ольга Олександрівна,

канд. філол. наук, доцент,

Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID ID: 0000-0002-9858-7940

МИХАЛЬЧУК Роман Юрійович,

канд. іст. наук, професор,

Рівненський державний гуманітарний університет

ORCID ID: 0000-0001-9313-4830

Україна

РОЛЬ МОВЛЕННЄВОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА

Національне відродження України потребує оновлення вітчизняної системи освіти. Сучасний педагог повинен володіти високим рівнем професійних знань і вмінь. Один із важливих показників його майстерності та професіоналізму – опанування основ теорії культури мовлення, а також їх застосування в педагогічній практиці під час

спілкування зі здобувачами освіти. Мовознавець Ф. Бацевич трактує спілкування як «сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів (класів, груп, особистостей), у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками та результатами діяльності»¹. Ефективність комунікації учасників освітнього процесу визначає культура мовлення. Опанування мовленнєвою культурою передбачає дотримання усталених норм усної та писемної форм літературної мови, використання всіх її виражальних засобів залежно від стилю, жанру, типу висловлювання. Зауважимо, що дотримання педагогом базових принципів культури спілкування помітно впливає на подальше успішне навчання майбутніх поколінь.

Для початку необхідно чітко окреслити відмінність понять «культура мови» і «культура мовлення». Культура мови – галузь мовознавства, що займається утвердженням (кодифікацією) норм на всіх мовних рівнях: фонетичному, лексичному, граматичному та ін. Як окрема галузь лінгвістики вона сформувалась у 50–60-ті рр. ХХ ст. Культура мови має регульовальну функцію, позаяк пропагує нормативність, забезпечує стабільність, рівновагу мови, хоча водночас оновлює її. А культура мовлення – лінгводидактична наука, що вивчає стан і статус норм сучасної української мови і рівень лінгвістичної компетенції сучасних мовців. Культура мовлення передбачає дотримання мовних норм вимови, акцентуації, вживання слів і побудови висловлювань, чистоту, логічність, точність, доречність, багатство мовлення та систематичне використання правил мовного етикету. Культура мови не пов'язана з конкретним мовцем, презентує усталену систему норм літературної мови, загальнообов'язкову для всіх. А культура мовлення свідчить про мовленнєвий рівень кожної людини.

Культура мовлення поєднує такі аспекти:

- нормативність (дотримання всіх правил усного і писемного мовлення);
- адекватність (точність, ясність і зрозумілість висловлювань);
- естетичність (використання експресивно-стилістичних засобів мови, що забезпечують багатство і виразність мовлення);
- поліфункціональність (застосування мови в різних сферах суспільного життя).

1 Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с. С. 27.

На загал, питання культури мовлення розглядали Н. Бабич, Ф. Бацевич, С. Єрмоленко, О. Пономарів, О. Сербенська, М. Стахів та ін. Проблему розвитку педагогічної мовленнєвої культури теж досліджувало багато вчених. Так, Д. Балдинюк, Р. Хмелюк проаналізували мовленнєві професійні якості педагога. І. Синиця, І. Страхов зосередились на питанні педагогічної творчості. Низка науковців присвятила праці розгляду функцій мовлення та специфіки підготовки здобувачів вищої освіти до педагогічної діяльності (М. Петров, В. Полторацька, В. Ряховський)².

У сучасних наукових розвідках із проблеми підвищення мовленнєвої культури педагога оприявлено основні компоненти професійного мовлення: сформована комунікативна компетентність педагога, його ціннісні пріоритети; належним чином оформлене мовлення; орієнтація на комунікативний процес; якісний добір інформації для висловлювання. Зокрема, І. Черезова аналізує комунікативну компетентність як «структурний феномен, що містить як складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички»³. При цьому важливий складник комунікативної компетентності – уміння усвідомлювати й долати комунікативні бар'єри, що можуть виникати в процесі професійної діяльності педагога. І. Черезова також наголошує, що формування комунікативної компетентності сприяє професійному зростанню особистості, оскільки передбачає не лише наявність відповідних знань, а й уміння їх застосовувати на практиці задля успішного досягнення поставлених цілей⁴.

Мовлення педагога має відповідати таким вимогам: чистота (уникати вживання жаргонізмів, слів-паразитів, сленгу, суржику), правильність (дотримання норм літературної мови), логічність (послідовність у побудові висловлювань і відповідність змісту дійсності), точність (використання слів відповідно до їхніх значень), багатство (значний обсяг активного словника, уміння застосовувати образні засоби), виразність (відображення власного

2 Шостак О. О. Культура мовлення педагога і шляхи її вдосконалення // Засоби і прийоми, які сприяють розвитку й комунікації педагогів та дітей з особливими освітніми потребами : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 30 січня – 12 березня 2023. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 109–111. С. 109.

3 Черезова І. О. Комунікативна компетентність як умова успішної професійної діяльності вчителя початкової школи // Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Бердянськ, 14 вересня 2017 р.). Бердянськ. 2017. С. 181–186. С. 183.

4 Черезова І. О. Комунікативна компетентність як умова успішної професійної діяльності вчителя початкової школи // Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції (м. Бердянськ, 14 вересня 2017 р.). Бердянськ. 2017. С. 181–186. С. 186.

ставлення до того, про що розповідається), доцільність (вживання лексем, що відповідають конкретній темі та ситуації), використання невербальних засобів спілкування (застосування жестів і міміки, що відповідають змісту висловлювання).

Дотримання правил мовного етикету також свідчить про культуру спілкування в педагогічній діяльності. Науковці тлумачать поняття мовного етикету як особливі для відповідної нації правила мовної поведінки, репрезентовані в традиційних формулах і виразах, що відображають ввічливе ставлення до співрозмовника в ситуаціях привітання, знайомства, прощання тощо, а також ціннісні пріоритети мовців. Як наголошує Я. Радевич-Винницький: «Рівень дотримання мовного етикету, культури спілкування часом впливає на поведінку співрозмовників більшою мірою, ніж предметний зміст мовлення»⁵.

Під час спілкування зі здобувачами освіти педагогу необхідно враховувати принципи гуманізму, рівноправності в комунікації, розвитку інтересу й потреби до спілкування, сприяння особистісному зростанню.

Науковці пропонують різні шляхи для вдосконалення мовленнєвої культури особистості. Насамперед педагогу варто систематично брати участь у спілкуванні. Саме в процесі комунікації удосконалюються уміння і навички висловлюватись із дотриманням усіх норм літературної мови, а також формується відчуття задоволення процесом спілкування.

Запорука формування мовленнєвої культури полягає передусім у самоконтролі, уважному ставленні до власного мовлення та в оволодінні сучасною українською літературною мовою. Слід систематично й цілеспрямовано працювати над збагаченням власного лексикону. Цьому слугуватиме активна робота з різними видами словників, читання текстів різноманітних жанрів і стилів. Наявність багатого словникового запасу та вміння ним користуватись під час побудови текстів, створює професійний імідж особистості та визначає рівень її оволодіння мовленнєвою культурою, що передбачає вміння адекватно реагувати на ситуацію спілкування, доречно висловлюватись, розуміти співбесідника тощо.

Невичерпне джерело для збагачення мовлення – це й художня література. Її тексти дають зразки застосування в мовленні засобів логіко-емоційної виразності. Зокрема, робота з поетичними творами сприяє

5 Радевич-Винницький Я. К. Етикет і культура спілкування. Львів : СПОЛОМ, 2001. 207 с. С. 6.

розвитку відчуття належного ритму, темпу, паузування, різних інтонаційних відтінків залежно від змісту повідомлення.

Педагогу потрібно відпрацювати гарну дикцію, тренувати дихання, голос. Майстерне оволодіння технікою мовлення, як стверджує Н. Бабич, дасть можливість «реалізувати мову в конкретній мовленнєвій ситуації так, щоб вона справляла на слухача евристичне (інтелектуальне) й емоційно-естетичне, спонукаюче враження»⁶. Для підсилення емоційності й увиразнення смислових нюансів доцільно застосовувати й невербальні засоби – міміку та жести. Вони органічно пов'язані зі словом, змістом тих переживань, емоцій, почуттів, що за його допомогою передані співрозмовнику.

Педагог повинен опанувати жанри різних функціональних стилів, а також працювати над удосконаленням фахового мовлення у відповідній галузі, набувати практики публічних виступів. Відтак під час професійної діяльності формуватиметься індивідуальний педагогічний стиль спілкування, прояви якого можна простежити в особливостях поведінки під час комунікації, спрямованості на співрозмовнику.

Таким чином, мовлення педагога відображає його професіоналізм. Мовленнєва культура свідчить про рівень вихованості особистості, інтелігентності та освіченості. Саме педагог повинен демонструвати для здобувачів освіти зразок поведінки. Варто послуговуватись літературною мовою не тільки в професійній сфері, а й під час комунікації в колі сім'ї, друзів. Формування культури мовлення – це тривалий і складний процес, який потребує бажання і готовності до постійного самовдосконалення.

DOI: 10.51587/9798-9917-51902-2025-021-122-126

6 Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови : навч. посіб. Львів : Світ, 2003. 432 с. С. 354.